

ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

У статті показані деякі аспекти фінансування системи вищої освіти у зарубіжних країнах. Проведено аналіз та порівняння фінансової діяльності закладів освіти. Розглянуто досвід інших країн, джерела надходжень, витрати та управління ресурсами освіти.

The article shows some aspects of the financing of higher education in foreign countries. The analysis and comparison of the financial activities of institutions education. The experience of other countries, sources of revenue, expenditure and resource management education.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах трансформаційного періоду зростає роль освіти і науки в суспільному розвитку країни. США та європейські країни пройшли етап трансформаційних перетворень, тому аналіз стану фінансового забезпечення розвитку вищої освіти і науки є цікавим для України.

В останній час в багатьох країнах замінюється підхід, орієнтований на надання коштів навчальному закладу, підходом, при якому більше уваги приділяється безпосередній підтримці студентів. При цьому заклади продовжують отримувати кошти від держави, однак непрямим методом. Крім того, у закладах зберігається можливість отримання прямого фінансування з боку держави.

Такий шлях державного фінансування закладів освіти веде до конкуренції між ними за залучення студентів, більшої виборності в державному фінансуванні освіти. Зараз в багатьох країнах, особливо європейських, переважає фінансування безпосередньо закладів державою, проте все більше досліджуються можливості виділення державних коштів на освіту за рахунок студентів.

Розглядаючи питання про джерела фінансового забезпечення діяльності вищих навчальних закладів, не можна обійти увагою таке поняття теорії фінансового права, як «державні видатки».

Державні видатки як вид фінансової діяльності держави є методом здійснення її внутрішніх економічних, культурно-виховних, соціальних і зовнішніх функцій. У даному питанні необхідно вести мову про взаємозумовленість таких фінансово-правових понять, як «державні доходи» та «державні видатки». Об'єктом державних видатків є мобілізовані в розпорядження держави й органів місцевого самоврядування доходи, а метою фінансової діяльності держави – не отримання максимальної суми доходів як таких, а фінансування повсякденних потреб, пов'язаних із здійсненням своїх функцій. Такий підхід до визначення ролі державних видатків, їх пріоритетності існує і в зарубіжних державах [1,395 с.].

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Теоретичним підґрунтям дослідження з питань моделей, підходів та перспектив фінансування коледжів та університетів стали роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених – економістів, відомих фахівців, таких, як Б. Кларк, Х. Строуп, В. Гармс, Дж. Гутрі, Л. Пієрс, Д. Найт, Ч. Кватлебаум, Дж.МакКормак, В. Фулмер, Дж. Перкінс, Д. Вуд, І. Чейт, Д. Бок, І. Майбуров, Т. Шевальє, Ж.-К. Ейшер, В. Зубко, К. Корсак, В. Луговий, І. Кичко, С. Яременко, Л. Добровольська та ін.

Стаття присвячена таким аспектам фінансування системи вищої освіти як джерела надходжень, витрати та управління ресурсами освітніх закладів. Актуальність дослідження полягає в необхідності пошуку традиційних та нетрадиційних джерел фінансування

навчальної та науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах (ВНЗ). Набуття досвіду щодо фінансування різних типів освіти і того як функціонує освіта в її різноманітних формах має і матиме в майбутньому важливе значення при прийнятті управлінських рішень.

Метою статті є аналіз та порівняння фінансової діяльності закладів вищої освіти у зарубіжних країнах, вивчення питання чи є фінансова автономія засобом для вищих навчальних закладів вижити в середовищі, що змінюється. Основним підходом даного дослідження є вивчення взаємовідносин ВНЗ з державою та іншими зацікавленими сторонами.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Можна виділити два підходи до ролі вищих навчальних закладів.

При першому підході навчальні заклади ми розглядаємо як організації, які обслуговують інтереси суспільства і держави, а при другому – як комерційні підприємства, які надають послуги окремим особам (студентам), які в свою чергу використовують освіту з метою отримання додаткових доходів в майбутньому.

При першому підході всю або більшу частину видатків на освіту несе держава, а при другому підході – студенти. Останній варіант одержує все більш широке розповсюдження в умовах ринкових відносин.

Все ж таки «ринковий» підхід не є повною альтернативою «державному». Його скоріше потрібно розглядати як додатковий або допоміжний підхід.

Формулювання цілей статті. Механізм прямого фінансування відрізняється в різних країнах. Виділення коштів відбувається по одному з трьох критеріїв: оплата за результатами, пряме фінансування по «видатках», на основі оцінок видатків на вході освітньої системи.

Оплата за результатами – як централізовано, так і децентралізовано (США). Система виділення коштів здійснюється за результатами роботи системи вищої освіти, зазвичай виділяють університетам кошти в залежності від плану випуску студентів і аспірантів [2,с.86].

Фінансування за результатами обов'язково базується на ефективності підготовки випускників. В цих системах необхідно ретельно контролювати якість підготовки.

Основна причина заінтересованості уряду в розробці технології фінансування «за результатами» - висока вартість підготовки випускників, неефективна робота навчального закладу, або що більш вірогідно, низький рівень студентів, які проходять через цю систему. Фінансування за результатами дозволяє уникнути неефективної роботи і отримати високі результати на одиницю ресурсу. Однак урядовий контроль не завжди веде до досягнення цих цілей [2,с.87].

В деяких державах, в яких освітня інфраструктура недостатньо розвинута, здійснюється пряме фінансування «по видатках». В більшості промислово розвинутих країнах, які розвиваються, фінансування виділяється на основі видатків на вході освітньої системи. При цьому методологія, яка використовується для розрахунку вартості, робить важливий вплив на стимули навчального закладу.

Існує три підходи до використання методу, які можна спрощено зіставити з трьома механізмами фінансування.

Перший підхід – розробити кошторис по типах – зарплата, обладнання, обслуговування студентів (лінійний бюджет).

Другий підхід поділяє бюджет по центрах вартості – під цим розуміється окремий факультет або в деяких навіть окремий викладач, що відповідає за фінансування програм (програмний бюджет).

Третій підхід розбиває кошторис по видах діяльності, тобто на витрати на навчання і на дослідницьку роботу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання про джерела фінансового забезпечення діяльності вищих навчальних закладів є актуальним упродовж усього періоду існування вищої школи. Саме недостатній обсяг джерел фінансового забезпечення діяльності освітніх установ можна вважати основною причиною розпаду вищої школи і науки.

Як важливий принцип бюджетного права зарубіжні юристи виділяють пріоритетність публічних видатків. Цей принцип є одним із основних критеріїв у розмежуванні публічних і приватних фінансів. Фінансове право, регулюючи публічні фінанси, визнає державні видатки, що спрямовуються на фінансування основних напрямів державної діяльності. Здійснення державою функцій не ставиться в пряму залежність від величини накопичуваних доходів, а тому, визначаючи в пріоритетному порядку обсяг публічних видатків, уряд обчислює відповідно до отриманих результатів розміри потрібних для фінансової рівноваги державних доходів [3,668 с.].

Державні видатки, незалежно від їх напрямку, здійснюються на основі принципів організації: цільового спрямування коштів; максимальної ефективності використання, тобто забезпечення суспільно необхідного результату при мінімальних видатках; дотримання режиму економії; фінансового контролю з метою дотримання фінансової дисципліни.

Видатки на вищу освіту можна розглядати як видатки держави, що забезпечують здійснення вищими навчальними закладами їх основної діяльності (освітньої, наукової, тощо). Прийнятою є класифікація видатків на вищу освіту:

- видатки на забезпечення функціонування вищої освіти, зокрема на науково-методичне забезпечення, видатки з управління та реалізації суспільних заходів, на пряме бюджетне фінансування акредитованих освітніх установ як необхідну умову забезпечення конституційного права громадян на освіту;
- видатки на розвиток системи вищої освіти, на реалізацію державних програм розвитку вищої освіти й інших програм соціально-економічного розвитку;
- видатки на фінансову підтримку студентства. Кошти у формі стипендій, грантів, пільгових кредитів, встановлених чинним законодавством, надаються безпосередньо студентам або ж призначені для оплати освітніх послуг, житлово-комунальних, культурних, інших потреб в період навчання.

Як основні показники, що визначають положення вищої освіти в різних країнах, в галузі фінансування, прийнято виділяти такі поняття:

- частка державних видатків на вищу освіту в загальному обсязі державних видатків;
- частка державних видатків на вищу освіту в загальному обсязі державних видатків на освіту;
- частка державних видатків на вищу освіту у валовому національному продукті;
- сума державних видатків на вищу освіту з розрахунку на одного студента.

Такий показник, як частка державних видатків на вищу освіту в загальному обсязі державних видатків становить у Нідерландах – 4,5 %; Бельгії, Данії – 3,6 %; Іспанії, Італії – 3,5 %; Росії – 2,0 %. Частка державних видатків на вищу освіту у валовому національному продукті: у Нідерландах – 1,8 %; Данії – 1,6 %; Ірландії – 1,4 %; Україні – 0,7 %. Сума державних видатків на вищу освіту з розрахунку на одного студента становить: у Данії – 9000 євро; Нідерландах – 8000; Люксембурзі – 7000 євро. Наведені дані свідчать про відставання України від провідних європейських країн за даними показниками.

На відміну від країн Європи, у США розроблені та використовуються основні економічні показники для вищої освіти, які включають і стан її фінансування. Ці показники можуть бути корисними для виявлення змін, що впливають на розвиток вищої освіти, визначення конкретної дії цих змін на різні сектори вищої освіти й окремі вищі навчальні заклади. Перелік зазначених показників у США виглядає таким чином: валовий національний продукт; населення (випуск середньої школи, частка тих, хто вступає у вищі учбові заклади); робоча сила; бюджети штатів (асигнування штатів на вищу освіту, реальні асигнування штатів на вищу освіту (з урахуванням інфляції) у розрахунку на одного студента, частка дефіциту бюджетів штатів від їх загальних видатків); федеральний бюджет (асигнування з федерального бюджету на допомогу студентам, державні дослідницькі гранти та контракти, частка досліджень, що фінансуються безпосередньо університетами і коледжами); добровільні пожертвування на вищу освіту (тенденції в обсягах пожертвувань

за їх джерелами, частка пожертвувань, призначених на покриття поточних видатків вищих навчальних закладів і капіталовкладень).

У широкому сенсі основна мета фінансування – це націлити ресурси на досягнення специфічних політичних цілей. В історії вищої освіти США було кілька «сприятливих» для її розвитку періодів. Так, з прийняттям Закону Морілля (1862 р.) Конгрес США почав надавати допомогу штатам для вдосконалення певних галузей вищої освіти.

В історії вищої освіти США минулого сторіччя декада з середини 50-х до середини 60-х років була «золотою ерою» для зростання коледжів та університетів. Потік коштів з державних та приватних джерел уможливив зростання кількості студентів, розширення функцій університетів тощо. Відкрилися можливості вдосконалення матеріальної бази та залучення кращих професорів. Сталося це тому, що збільшилася кількість абітурієнтів. У кінці цього періоду «буму» вищої освіти викладачі стали більше уваги приділяти управлінню закладами, а студенти – відповідності програм своїм потребам.

З початку 70-х років усе частіше поставало питання «а хто платитиме», адже проблема планування та реформування, ролі й напрямів розвитку все більше залежала від фінансової ситуації в навчальному закладі.

У 1980-х та 90-х рр. прийом у вищі заклади освіти зменшився на 10-20%. Менша кількість студентів означає більші витрати на 1 студента, що, у свою чергу, потребує підвищення плати за навчання, більших субсидій держави на студента, чи, навпаки, зменшення витрат на товари й послуги, яких потребують коледжі та університети.

Одним із чинників, що впливають на зарахування студента до університету чи коледжу, є його фінансова спроможність. Адже програми навчання іноземних студентів у США, як, зрештою, і в багатьох інших країнах, є свого роду великим комерційним проектом.

Звісно, що навчання в американському університеті чи коледжі є доволі коштовним з огляду на економічний стан пересічного українця. Адже вартість одного року навчання складає від 15000 до 40000 доларів США [4,с.214-222].

Вартість навчання залежить від багатьох чинників – регіону, рейтингу навчального закладу, навчальної програми тощо. Американські університети та коледжі можуть надавати фінансову допомогу в різноманітних формах. Це можуть бути гранти, стипендії, часткове чи повне звільнення від сплати вартості навчання.

Форми такої допомоги можуть залежати від багатьох чинників, однак загальний розмір пакету фінансової допомоги зазвичай залежить від того рівня, на якому навчається студент – переддипломного чи дипломного.

Багато університетів та коледжів США пропонують своїм студентам ще одну форму фінансової допомоги – позики. Кошти на позики надходять від приватних, контрольованих коледжами чи університетами фондів або, що буває рідше, від фінансових установ. Деякі схеми позик вимагають, щоб громадянин чи постійний мешканець США був співгарантом повернення позики.

Поступове впровадження ринкових відносин у сферу вищої освіти США супроводжувалося такими процесами: спочатку – підвищення конкурентоспроможності та якості вищої освіти, оформлення й наповнення альтернативних каналів фінансування, а вже потім – зменшення коштів державної підтримки [5,с.59-66].

Аналізуючи питання про джерела фінансування діяльності вищих навчальних закладів незалежно від структури держави видатки на вищу освіту мають покриватися з комбінації чотирьох джерел надходжень: батьків, студентів, платників податків і вищих навчальних закладів. Цей підхід характерний для США [6].

Джерелами фінансового забезпечення діяльності вищих навчальних закладів США є: кошти, що виділяються з бюджетів федерального, штату та місцевого; плата студентів за навчання та послуги; доходи від власної діяльності; пожертвування організацій і окремих осіб; відсотки від накопичень із спеціальних фондів; створених приватними організаціями й особами.

В разі значного зростання набору студентів до державних університетів та коледжів, як правило, очікується, що більша частка коштів для забезпечення їх освіти надійде з державного казначейства. Якщо ж приватні коледжі розширюють свій набір, кошти для цього надходять із зростаючої частки подарунків, дарів, плати студентів.

Державна допомога вищим навчальним закладам у США сформувалася, скоріше, як результат необхідності, ніж вигоди, і зросла до своїх теперішніх обсягів зважаючи не тільки на визнання суспільством того, що освіта слугує національним інтересам, а й на тверде переконання, що розвинута освітня галузь є істотним поштовхом до національного розвитку.

Слід зазначити, що державні джерела фінансового забезпечення діяльності вищих навчальних закладів є і в провідних країнах Європи. У Великобританії видатки університетів покриваються майже на 80 % з державного бюджету. При цьому розмір субсидій безпосередньо залежить від того, як університети виконують приписи Міністерства освіти та науки.

Іншим джерелом фінансування британських університетів є дослідницькі ради, які фінансують навчання та дослідження, що проводяться студентами післядипломного навчання, викладачами університетів. Діяльність цих рад координується консультативним комітетом, підлеглим Міністерству освіти та науки. Якщо раніше університетам або окремим факультетам виділялася загальна сума на проведення дослідницьких робіт і навчальні заклади могли розподіляти її на свій розсуд, то в результаті реформ у Великобританії в останні роки здійснюється фінансування певних наукових тем, що розробляються конкретними виконавцями на конкурсних засадах. Заохочуються суспільні з промисловими фірмами наукові дослідження, розробки, інші заходи, що забезпечують університетам дохід.

Проте провідну роль у джерелах фінансування вищих навчальних закладів відіграє плата за навчання, плата за користування лабораторіями, бібліотеками тощо. В цілому частка за навчання в прибутковій частині університетського бюджету зросла з 4,5 % у 1975 р. до 65 % у 2005 р.

Провідні навчальні заклади Німеччини фінансуються в основному з державних джерел. Основна частина коштів надходить у вищі навчальні заклади з бюджетів земель, а інші – з федерального бюджету. Федеральні асигнування призначаються перш за все для капітального будівництва, на розвиток, розширення діяльності вищих навчальних закладів.

Крім державних джерел фінансування вищої школи, у Німеччині є й позабюджетні асигнування, що надходять від німецького дослідницького товариства, різних фондів, приватних підприємств, які витрачаються в основному на наукові дослідження та відіграють важливу роль у технічних вищих навчальних закладах.

Певна частка позабюджетних джерел припадає на так звані колективні кошти вищого навчального закладу, що формуються з доходів від колективного майна, а також ряду фондів. Як правило, колективні кошти використовуються для проведення наукових досліджень, а також на соціальні потреби.

У Німеччині система вищої освіти поділена на два сектори. Один сектор охоплює університети, другий – Fachhochschulen (вищі професійні навчальні заклади, які нині прийнято називати університетами прикладних наук). Хоча кількість університетів не перевищує чверті загальної кількості ВНЗ (96 з 350 ВНЗ у 2000 р.), вони до цього часу домінують за кількістю студентів.

Якщо розглядати Німеччину в цілому, то вища освіта є значно децентралізованою системою. Однак на рівні окремих земель вища освіта належним чином централізована. Традиційно міністерства земель, які відповідають за вищу освіту, істотно впливають на законодавства, управління та фінанси.

Питання про фінансування вищої освіти перебуває, у першу чергу, в компетенції земель. Землі, окрім цього, у повному обсязі перекривають витрати, пов'язані з оплатою праці викладачів, іншого персоналу, а також з обслуговуванням будівель і обладнання.

У більшості земель прийнято нове законодавство про вищу освіту. У Німеччині діє дуже складна процедура переговорів про традиційні постатейні бюджети між окремими ВНЗ

і міністерствами (Міністерством науки і освіти та Міністерством фінансів) відповідних земель. Процедура фінансування складається з декількох етапів. Спочатку ВНЗ повідомляє уряд землі про свої фінансові потреби через заявку, яка включається в бюджет. Повний бюджет відповідного міністерства обговорюється з іншими міністерствами і за результатами обговорення складаються пропозиції щодо бюджету, які уряд землі подає на розгляд парламенту. Після того, як парламент схвалив бюджет, кошти розподіляються і витрачаються відповідно до потреб кожного ВНЗ – знову ж таки під наглядом уряду землі. Цей процес часто уповільнюється і переривається, Міністерство фінансів вводить додаткові обмеження, обумовлені реальною сумою коштів, або тимчасово обмежує витрати.

Складні, заплутані та незрозумілі схеми постатейного бюджету дуже детальні й розділені на глави, групи статей і статті. Як правило, перерахування грошей із одного бюджетного року (який збігається з календарним) у наступний неможливе.

Невикористані фонди мають бути повернені міністерству, й інститутський бюджет на наступний рік буде відповідним чином зменшений. Як результат цього, ВНЗ часто витрачають невикористані гроші на що-небудь аби уникнути скорочення бюджету.

Існує дві групи формул. Одна – це формула прийому, по якій держава надає фонди закладу пропорційно кількості зарахованих студентів. Найбільш загальним підходом є множення загальної кількості на вартість одиниці. Такий підхід може поєднуватися з іншими формами виділення державних коштів.

Альтернативним методом визначення вартості є варіант дати можливість системи вищої освіти самій визначити вартість на основі конкуренції. Фондовий механізм, який замінює старі формули, потребує від закладів боротьби за фінансування – тобто за те, щоб навчати певну кількість студентів. Перемагає той, який запропонує найменшу вартість при відповідному рівні якості.

Теоретичні переваги такого підходу в тому, що він штовхає навчальні заклади на пошук додаткових коштів ефективного використання визначеної суми і, таким чином, кошти перетікають в ті області, які в стані більш ефективно здійснювати навчання. Крім того, замість нав'язування жорстоких стандартів по визначенню вартості всіх закладів тут підвищується гнучкість системи фінансування.

Цей підхід використовують розвинуті країни (Канада, Великобританія, Франція, Японія, Швеція, Норвегія) і деякі країни, які розвиваються (Китай, Нігерія).

В більшості країн, які розвиваються (Бразилія, Аргентина, Індія), і в деяких розвинутих країнах (Греція, Італія) фінансування здійснюється на договірній основі.

Договірне фінансування сприяє високому ступеню контролю уряду за системою вищої освіти в цілому, а також за деякими закладами. Що стосується непрямого виділення коштів, то через студентів фінансуються тільки заклади Чилі.

Взагалі всі країни, які використовують договірне фінансування, нав'язують високий рівень обмежень університетам. Заклади мають дуже мало автономії для контролю за прийомом, для внутрішнього розподілу фондів або для пошуку додаткових коштів фінансування із приватних джерел. Взагалі жодна із подібних систем з договірним бюджетом не використовує плату студентів за навчання.

Досвід зарубіжних країн переконує, що принцип кредитування населення з метою отримання вищої освіти успішно реалізується в зарубіжних країнах, наприклад у Франції ця система набула помітного розвитку. У Великобританії та Швеції освітянські кредити теж мають попит у населення. Цікавим є також досвід участі держави у частковому фінансуванні приватних навчальних закладів. Вивчення такої практики може бути корисним, а тому розглянемо організацію, роль і місце фінансово-кредитних коштів у системі освіти Франції, Англії, Швеції і США.

Для Франції характерним є постійне зростання витрат на освіту. Так, наприклад, із 1975 по 1992 р. вони зросли з 95,9 до 460,6 млрд. франків, у відношенні валового продукту є стабільними і коливаються від 6,4 до 6,8 відсотка. Зауважимо, що держава, окрім

громадських закладів освіти, частково фінансує і приватні, але тільки ті, які співпрацюють із нею на основі контракту.

Відносно неглибокий перерозподіл участі у фінансуванні вищої освіти між державою і приватним сектором, який спостерігається всюди, маскує два важливі явища: рух до системи змішаного фінансування та зміну методів громадського контролю [7, с.85-94].

Головна роль у забезпеченні функціонування державної вищої освіти відводиться Раді фінансування вищої освіти в Англії та відповідним управлінням у Шотландії, Уельсі й Північній Ірландії. Роль Ради – подавати рекомендації Державному Секретареві з освіти Великобританії та розподіляти державні кошти фінансування університетів та коледжів. На Раду покладено також обов'язки контролювати якість навчального процесу та наукових досліджень, розвивати співпрацю університетів, зберігаючи їх автономію, розширювати як місцеву, так і міжнародну роль кожного університету, ревізувати ефективність використання коштів та державного фінансування.

На підставі вивчення літературних джерел можна зробити висновок, що кредитування освіти державними установами чи окремими галузями промисловості у Великобританії не проводиться. Освіта у вищих навчальних закладах платна, університети та коледжі, що функціонують економічно, незалежно регулюють вибір спеціальностей залежно від попиту інтересів вступників. Однак держава для підтримки деяких спеціальностей, переважно інженерних, практикує надання одноразової допомоги для вступників. Місцеві відділи освіти при меріях надають безпроцентні позички своїм студентам із поверненням після завершення навчання та працевлаштування або під час навчання. Ця система позик введена Міністерством освіти у вересні 1990 р. і залежить від можливостей студентів та їхніх батьків. Величина позик залежить від того, чи студенти живуть з батьками, чи навчаються в Лондоні, живучи поза домом, чи в інших місцях. Величина позик зменшується під кінець навчання.

Різні наукові, добродійні місцеві та міжнародні організації, а також окремі університети надають допомогу чи винагороду особливо талановитим студентам, що мають високу успішність у навчанні. Нормативних документів на одержання позики або допомоги у Великобританії не існує.

Окреме місце в системі вищої освіти Швеції посідає обов'язкове надання урядом країни з держбюджету матеріальної (фінансової) допомоги всім студентам вищих освітніх закладів, які цього потребують. Така допомога надається у вигляді грантів та кредитів. При цьому (що не підлягає поверненню) може становити до 30% від загального обсягу допомоги, кредит – близько 70%, фінансова допомога на навчання в обов'язковому плані індексується з огляду на інфляцію.

Повернення державної кредитної частини фінансової допомоги на навчання починається не пізніше, ніж через 6 місяців після одержання останнього паю кредиту разом із кредитними процентами, які дорівнюють 70% від встановленої Національним банком облікової ставки кредиту. Розмір частини кредиту, що повертається, залежить від щорічного доходу особи. Як правило, він становить близько 4 відсотка щорічного доходу.

Майже всі вищі навчальні заклади у тій чи іншій формі отримують від штату та федерального уряду пряму або непряму фінансову підтримку. При цьому значна частина бюджету державних вищих навчальних закладів формується, власне, за рахунок урядового фінансування. Іншими джерелами надходжень для громадських (державних) і приватних вищих навчальних закладів є плата за навчання, яка утримується із студентів, продаж товарів і послуг, приватні пожертвування та цільові субсидії, внески різних фондів.

За результатами досліджень використання досвіду Швеції в Україні могло б дати позитивні результати для освітньої галузі, розширило б можливості отримання вищої освіти, її доступність для широких верств населення. Процес формування фондів фінансових ресурсів, із яких надається фінансова допомога, можна назвати безперервним, оскільки поточні витрати на фінансову допомогу студентам за такою системою фінансуються за рахунок повернення позик тими, хто вже отримав освіту і працює. Тобто маємо своєрідну

солідарну систему допомоги. Щоб така система сформувалася в Україні й функціонувала хоча б безбитково, окрім законодавчого забезпечення, потрібні роки.

В Україні можна було б застосувати деякі елементи американської системи податкових пільг на освітні послуги, взявши за критерії визначення розміру таких пільг рівень доходу претендента чи його сім'ї та успішність навчання. Гранти і знижки в оплаті повинні застосовуватись як заохочення для найталановитіших студентів, а кредити – як забезпечення можливості здобути вищу освіту [8,с.50-54].

Отже, аналіз сучасного стану закладів освіти, їх фінансування свідчить, що для розв'язання проблем у цій галузі необхідно сформувати цілісну політику її розвитку. Головне завдання при цьому – оптимізація структури освітніх закладів, фінансових та кредитних джерел їх розвитку [9,с.53-59].

Висновки і перспективи подальших розробок. Що стосується західних моделей фінансування вищої освіти, то слід зазначити, що держава не обмежується тільки прямим фінансуванням вищої освіти. Приватні фірми беруть участь у державному субсидуванні навчальних закладів і студентів через систему оподаткування. Але існують інші специфічні можливості збільшення фінансування вищої освіти: введення спеціальних податків для потреб освіти, податок з товарообігу.

Якщо держава в даний час не здатна фінансувати вищу освіту в необхідних обсягах, то вона має створити умови, за яких вищі навчальні заклади здійснювали б свою фінансову діяльність у найбільш сприятливому економічному режимі.

На сьогодні існують вагомі причини для організації багатоканального (змішаного) фінансування сфери освіти. Наявність позабюджетних джерел фінансового забезпечення діяльності вищих навчальних закладів є ефективнішою, дає максимальний результат.

Таким чином, практика державного фінансування освіти не може бути сталою і незмінною, необхідність підвищення її економічної ефективності потребує вдосконалення всього фінансового механізму: податкової бази, нормативного визначення розмірів фінансування, системи міжбюджетних відносин.

Література

1. Воронова Л.К. Фінансове право України / Л.К. Воронова, М.П. Кучерявенко, Н.Ю. Пришва та ін. – К., 2009. – 395 с.
2. Гретлер А. Исследования в области образования в Европе / А. Гретлер // Перспективы. 2000. - № 3. – С. 81-96.
3. Крохина Ю.А. Финансовое право России / Ю.А. Крохина – М., 2008. – 668 с.
4. Грішнова О. Зарубіжний досвід фінансування освіти та перспективи його застосування в Україні / О. Грішнова // Наукові праці НДФІ. – К.: НДФІ, 2000. – Вип. 10-11. – С. 214-222.
5. Майбуrow І. Фінансування вищої освіти: «національні особливості» / І. Майбуrow // Вища школа. – 2005. - № 3. – С. 59-66.
6. Галаган А.И. Университеты в региональных экономических и управленческих структурах США, стран Западной Европы и Японии / А.И. Галаган – М., 1994.
7. Шевальє Т., Ейшер Ж.-К. Фінансування вищої освіти: десять років змін / Т. Шевальє, Ж.-К. Ейшер // Вища школа. – 2005. - № 2. – С. 85-94.
8. Добровольська Л.М. Деякі аспекти державного фінансування вищої освіти / Л.М. Добровольська // Фінанси України. – 2003. - № 8. – С. 50-54.
9. Кичко І.І. Фінансування освіти в умовах формування соціально орієнтованої економіки / І.І. Кичко // Фінанси України. – 2003. - № 1. – С. 53-59.